

ŠVIESA

SPALIS-LAPKRITIS-GRUODIS, 1954

TURINYS

Nemirtingieji žodžiai	67
Kultūrinių įvykių apžvalga	68
Lituanistikos instituto izdo tarybai	70
Dokumentas iš mūsų šalies istorijos	71
Darbo vaidmuo žmogaus išsivystyme. <i>F. Engelsas</i> . .	72
Simanas Daukantas naujoje šviesoje. <i>Prof. J. Žiugžda</i>	77
Iš praeities kovų. Eilėraštis. <i>R. Baranikas</i> . . .	79
Vidudienis. Eilėraštis. <i>Antanas Venclova</i>	80

Pipiras, A.
1532 Brownsville Rd.
33

ŠVIESA

(The Light)

Political, Scientific and Literary Quarterly Magazine, published by American Lithuanian Workers
Literary Association, 110-12 Atlantic Ave., Richmond Hill 19, N. Y.

Editorial Board: R. Mizara, A. Bimba,
Managing Editor—Anthony Bimba.

Subscription rates: \$1.00 a year; single copy 25c.

Entered as second class matter at the Post Office at Jamaica, New York under the Act of March 3, 1879.

L. L. D. Nariams

Jau visiškai baigiasi 1954 metai. Jie buvo mūsų draugijai vidutiniais metais. Negalime pasigirti kalnus nuvertę, bet taipgi, atsižvelgiant į salygą, neturime reikalo nusiminti. Kaip kasmet, taip šiemet tūli nariai laukia pabaigos metų pasimokėti duokles ir tuomi apsunkina organizacijos veikimą. Bet šimtai narių labai anksti pasimokėjo duokles ir dar per savo kuopas bei tiesiai patys šiaip finansiniai parėmė Centralinio Komiteto literatūros leidimo programą ir pastangas teismuose apginti draugijos garbę ir teises. Tuomi jie įrodė savo susipratimą ir nuoširdų susirūpinimą savo garbingosios organizacijos likimu tokiais nepaprastai sunkiais laikais.

Dar kartą ir dar kartą mes atsikreipiame į tuos narius, kurie tebesate neatlikę nei tų paprasčiausių organizacinių pareigų, atseit, nepasimokėję duoklių. Nors paskutinėmis metų dienomis pasimokėkite ir būkite gero stovio nariais. To iš jūsų reikalauja ne tik organizacijos gerovė ir ateitis, bet taip pat asmeniškai jūsų garbė kaip pažangių ir susipratusių lietuvių. Draugija yra tikrai tiek gera ir veikli, kiek geri ir veiklūs yra jos nariai. Visa graži ir ilga istorija L.L.D. paliudija jos narių nuoširdumą, veiklumą ir susipratimą. Šiais laikais iš kiekvieno mūsų reikia dar

daugiau apdairumo ir susipratimo, negu kada nors praeityje.

Jūsų Centralinis Komitetas dėjo ir deda visas pastangas organizaciją išlaikyti ir nuolatos stiprinti. Per visus šiuos metus mes padarėme viską, kas buvo galima padaryti, ir atidavėme nariams tai, ką buvome žadėję duoti. Išleidome visus keturis žurnalo Šviesos numerius. Išleidome ir jau išsiuntinėjome storą istorinę knygą „Amerikos Prezidentai“. Ją gaus veltui kiekvienas gerame stovyje L.L.D. narys. Tikimės, kad nariai knygą bus patenkinti.

Ko mes tikimės iš 1955 metų?

Ir ateinančiais metais jūsų Centralinis Komitetas dės visas pastangas išlaikyti organizaciją, ją nuolatos stiprinti, jos kultūrinę veiklą plėsti. Bet ir vėl, žinoma, viskas priklausys nuo visų narių talkos ir pastangų. Toliau stengsimės leisti žurnalą „Šviesa“, rūpinsimės suradimu naujo veikalo išleidimui, neduosime, taip sakant, niekam ramiai miegoti: užsispyrusiai raginsime narius, kuopas ir veikėjus kietai suglausti gretas po savo organizacijos vėliava.

Tegu 1955 metai bus dar derlingesni ir veiklesni už 1954 metus!

Tegu gyvuoja Lietuvių Literatūros Draugija!

L.L.D. Centralinis Komitetas

ŠVIESA

The Light

Prenumeratos kaina: metams \$1.00
Pavienis numeris 25c.

Politikos, Mokslo, Meno ir Literatūros
Trimėnesinis žurnalas

Leidžia Amerikos Lietuvių Darbininkų Literatūros Draugija, 110-12 Atlantic Ave., Richmond Hill 19, N. Y.

Redakcinė komisija: R. Mizara, A. Bimba, Atsakomingas redaktorius: A. Bimba

No. 4. Spalis-Lapkritis-Gruodis (October-November-December), 1954 Metai XXI

Nemirtingieji žodžiai

Nerasi tokio senosios kartos lietuvio, kuris nebūtų girdėjęs apie didį humanistą ir nuoširdų darbo žmonių užtarytoją Eugene Debsą. Jis pats buvo kilęs iš darbo šeimos, savo rankų darbu gyvenimą darė ir visą subrendusį gyvenimą paaukojo dirbančiųjų reikalams. Jis buvo socialistas ir mirė juomi. Bet jis sukilo prieš socialdemokratiją Pirmojo pasaulinio karo laikais, kuomet toji socialdemokratija nuėjo su savo kraštų imperialistais. Jis pasiliko prieš karo ir Amerikos įsitraukimo į tą karą. Jis aktyviškai darbavosi už karo baigimą ir taikos atsteigimą. Už tai jis 1918 metais buvo apkaltintas "tėvynės išdavime" ir nuteistas dešimčiai metų kalėjiman. Kalėjime Debsas išsėdėjo iki 1921 metų, kuomet prezidento Hardingo buvo amnestuotas. Kalėjime jis neteko sveikatos ir, išėjęs iš kalėjimo, jos nebeatgavo. Jis mirė 1926 metais.

Žemiau pateikiame ištrauką iš Debso kalbos, pasakytos teisme prieš teisėją, kuris davė jam progą tarti keletą žodžių prieš paskelbsiant bausmę. Tie jo žodžiai įėjo Amerikos darbo žmonių kovų istorijon nemirtingais žodžiais. Jie buvo aktualūs tada, jie yra aktualūs šiandien. Ir taip ilgai, kol viešpataus kapitalas ir žmogaus žmogum išnaudojimas ir eis dirbančiųjų kovos už taiką ir šviesesnį gyvenimą, šiame teisme Debso ištarti žodžiai bus prisimenami,— iš jų visų laikų nuoširdūs taikos ir žmoniškumo šalininkai

semsis drąsos, ryžto ir įkvėpimo.

Debsas prabilo į teisėją tokiais žodžiais:

"Gerbiamasis, daug metų tam atgal aš pripažinau savo giminybę su visais gyvaisiais sutvėrimais, ir nusistačiau, kad aš nesu nė kiek geresnis net ir už žemiausią iš jų. Aš pasakiau tada ir aš sakau dabar, kad kol randasi žemesnioji klasė, aš stoju už ją, kol randasi nors vienas kriminalinis elementas, aš jaučiuosi atsakingu, kol kalėjime randasi nors vienas žmogus, aš nesu laisvas.

"Gerbiamasis, aš šiame teisme pareiškiau, kad aš esu priešingas tai socialinei santvarkai, kurioje mes gyvename; kad aš stoju už jos pakeitimą, — bet už pakeitimą visiškai taikingomis ir tvarkingomis priemonėmis.

"Leiskite man atkreipti jūsų dėmesį šį rytą į tą faktą, jog šitoje santvarkoje penki procentai mūsų žmonių valdo ir kontroliuoja du trečdaliu viso mūsų šalies turto; šešiasdešimt penki procentai žmonių, tarpe kurių randasi darbininkų klasė, kuri pagamina visus turtus, tevaldo to turto penkis procentus.

"Gerbiamasis, tie penki žmonių procentai, kuriuos aš minėjau, sudaro tą elementą, kuris absoliutiškai valdo mūsų kraštą. Jie privatiškai valdo visas mūsų visuomeniškąsias reikmenis. Jie nenešioja ant savo galvų karūnų, jie nėra apsistatę karališkais sargais, jie nesėdi ant sostų, vienok gi jie yra mūsų visų viešpačiais ir mūsų politiniais valdovais.

Jie kontroliuoja šią valdžią ir visas josios įstaigas. Jie kontroliuoja mūsų teismus.

“Šitie penki procentai žmonių, kurie valdo ir kontroliuoja visus turto šaltinius, visas šalies pramonės, visas mūsų gyvenimo priemonės, — jie, o niekas kitas, skelbia karus; jie, o niekas kitas, padaro taiką; ir jie, o niekas kitas, kontroliuoja mūsų destinaciją. Ir taip ilgai, kol šitokia padėtis randasi, mes negalime teisingai vadintis demokratine valdžia, save valdą žmonėmis.

“Aš tikiu, gerbiamasis, bendrai su visais socialistais, kad ši tauta turėtų valdyti ir kontroliuoti pramonės. Aš tikiu, kaip ir visi socialistai, kad visi daiktai, kurie bendrai visiems yra reikalingi, turėtų būti ir bendrai valdomi, — kad pramonė, gyvenimo pagrindas, vietoje būti privatiška kelių nuosavybė ir operuojama dėl jų praturtinimo, turėtų būti bendra nuosavybė visų, demokratiniai vedama visų interesams.

“Dabartinė padėtis negali amžinai tęstis. Aš pareiškiau savo protestą prieš ją. Aš suprantu mano pastangų menkumą, bet, ant laimės, aš nesu vienas.

“Aš jau matau šviesesnę žmonijai dieną auštant. Žmonės pabunda. Su laiku jie pasidarys viešpačiais.

“Kuomet jūrininkas, plaukdamas tropiškomis jūromis, ieško poilsio nuo ilgo, nuobodaus dabojimo, jis savo akis nukreipia į pietinį žvaigždžių kryžių. Kai prisiartina vidurnaktis, pietinis kryžius pradeda išsilenkti, pasauliai pradeda pasikeisti vietomis, o savo žvaigždėtu pirštu pasaulinio laikrodžio visagalintysis atžymi laiko prabėgimą, ir nors varpai neskamba paskelbimui tos linksmos naujienos, mūsų jūrininkas žino, kad naktis baigiasi ir kad pamaina ir poilsis jam jau čia pat.

“Lai žmonės visur įsidrąsina ir apsiginkluoja viltimi, jog vidurnaktis jau praeina, su aušra ateina džiaugsmas.”

Kultūrinių įvykių apžvalga

Bene žymiausias įvykis paskutinių kelių mėnesių bėgyje kultūros pasaulyje buvo Nobelio literatūros premijos įteikimas rašytojui *Ernest Hemingway*. Ernest Hemingway, kuris vienu metu buvo skaitomas naujo, stipraus, tiesioginio, realistinio stiliaus inovatoriumi literatūroje, paskutiniu laiku daugumos kritikų yra laikomas “išdžiūvusiu” rašytoju, tai yra, rašytoju, kurio kūrybos šaltiniai sausi.

Pažangiečiai tą Hemingway likimą skaito jo pasvyrimo reakcijos pusėn rezultatu.

Nobelio premijos įteikėjai, švedijos Karališkoji Akademijs, kaip yra žinoma, visai neturėjo omenyje šių metų Nobelio premiją įteikti Hemingway'ui. Buvo gan plačiai žinoma, kad pirmu kandidatu skaitomas Islandijos rašytojas Halldor Laxness. Tiesa, Laxness visuomet buvo žinomas pažangietis, kaip politiniai kairūs, bet jo stipri kūryba ir buvimas islandiečiu (kas reiškia — skandinavų giminaičiu) veikė jo labui.

Bet štai Maskvoje veikianti taikos komisija įteikė Laxness'ui Stalino vardo taikos pre-

miją, kaip ir Amerikos rašytojui *Howardui Fastui* ir eilei kitų pasaulinio masto rašytojų. Nuo tos dienos švedijos Karališkoji Akademijs pakeitė savo kursą ir apie Laxness'ą pamiršo.

— — — —

Columbia universitetas New Yorke, vienas vadovaujančių universitetų šioje šalyje, baigė švesti savo gyvavimo dviejų šimtų metų sukaktį. Sukaktuvės buvo švenčiamos per ištistus metus ir jos buvo paverstos intelektualine demonstracija už vakarietiškos versijos demokratiją bei “laisvosios iniciatyvos” sistemą. Buvo laikomi seminarai, skaitomos paskaitos, leidžiamos specialės sukaktuvinės knygos. Į įvairias iškilmių dalis suvyko mokslininkai iš įvairių pasaulio kraštų.

Vienose ar kitose sukaktuvių minėjimo apėigose dalyvavo ir tokios asmenybės kaip prezidentas Eisenhoweris (pats buvęs Columbijos prezidentu), Stevensonas, Britanijos karalienė-motina, filosofas Toynbee.

Prie pat sukaktuvių minėjimo pabaigos du svečiai atvyko iš Tarybų Sąjungos: akademi-

kai Kursanovas ir Rybakovas. Jie buvo priimti gan draugiškai, nors nepamiršta paminėti, kad jie "taip vėlai priėmė pakvietimą".

Iš spaudos pasirodė nauja *Sidney Finkelsteino* knyga "*Realizmas Mene*" (Realism in Art). Finkelsteinas yra bene vadovaujantis marksistinis Amerikos teoretikas muzikos srityje. Paskutiniu laiku jis daug tyrinėjo ir studijavo apie vaizduojamą meną, ypatinai tapybą, ir ta knyga yra tų studijų vaisius.

Iš visų meno šakų tapyba (ir skulptūra) iki šiol mažiausiai analizuota iš marksistinio taško. Politiniai pažangūs tapytojai šioje šalyje estetiniai eina įvairiausiais keliais. Finkelsteino knyga yra pirmas bandymas mesti kiek šviesos į tapybos meną iš marksistinio taško. Tai taipgi yra pirmas bandymas patiekti trumpą tapybos istoriją, kaip ją mato marksistas.

Kalbant apie istoriją — Amerikos lietuviai dabar turi gerą progą plačiau susipažinti su šio krašto istorija iš naujos knygos, kurią išleido mūsų pačių Literatūros Draugija. Ši knyga yra *Anvono Bimbos* "*Amerikos Prezidentai*".

Tai yra apžvalga visų Amerikos Jungtinių Valstybių prezidentų gyvenimo, darbuotės ir rolės, nuo Washingtono iki Eisenhowerio. Bet tai nėra atskiri, nesurišti monografiniai bruožai, o verčiau Amerikos J. V. trumpa suglausta istorija, žiūrint į ją iš Baltojo Namų perspektyvos.

Ši knyga yra iliustruota visų prezidentų atvaizdais.

Prie Viduržemio jūros, Pietinėje Francūzijoje, kur jis gyveno per paskutinį dešimtmetį, mirė vienas žymiausių pasaulio dailininkų, *Henri Matisse* (išsitaria Anry Matys).

Jis mirė sulaukęs 84 metų amžiaus, mirė sukūręs labai daug ir kūręs iki paskutinės minutės, kitais žodžiais, — gyvenęs pilną gyvenimą.

Jo mirtis pačioje Francūzijoje vienai dienai išstūmė iš laikraščių antgalvių politinius įvykius, o švietimo ministras paskelbė tautinio liūdėsio dieną.

Tarp "penkių didžiųjų" pasaulio dailininkų, kurie gyvena Francūzijoje, Matisse stovėjo lyg centre.. Politiniai Picasso ir Leger yra komunistai. Dešinėje pusėje stovi buržuazinės-vidurinės klasės ideologijos žmogus Braque, o dar toliau į dešinę katalikams artimas Roualt.

Matisse irgi buržuazinės ideologijos dailininkas, bet jis taipgi buvo laisvamanis ir pacifistas. Keli metai atgal katalikai jau didžiavosi jį patraukę savo stovyklon, kuomet jis sutiko dekoruoti ir išdirbti vitražus naujai Vence miestelio koplyčiai. Bet Matisse paaiškino, kad bažnyčios ir koplyčios dekoravimas dar toli nereiškia, jog tapytojas tampa religiniu.

Po to Matisse pasirašė po Stockholmo taikos manifestu, kas galutinai užbaigė kalbas, jog jis artinasi prie klerikalų.

Buvęs NBC simfoninis orkestras, kuriam diriguodavo Toscanini, aną savaitę davė keistą koncertą. Tas orkestras dabar persiorganizavo ir patys muzikai jį bando palaikyti be NBC finansinės pagalbos.

Duotas koncertas tuomi buvo keistas, kad podiumas buvo tuščias: orkestras griežė be dirigento. Sakė vienas to orkestro muzikas:

"Sakoma, kad mes griežiame be dirigento, bet tai teisybė tik techniškai kalbant. Faktinai mes turėjome dirigentą tame koncerte, gal geresnį, negu turi dauguma orkestrų. Tas dirigentas buvo Toscanini. Jis nestovėjo prieš mus tą vakarą, bet prieš mus radosi per ilgus metus įgytas mokėjimas griežti jautriausioje harmonijoje. Mes lyg jautėme jo ranką, mes lyg matėme jo judėjus. Toscanini buvo prieš mus...."

Gerus filmus mėgstanti Amerikos publika pradeda gauti progą matyti filmus iš naujo šaltinio: tolimos Japonijos. Šių metų pradžioje eilėje geresnių kino teatrų buvo rodytas japoniškas filmas "*Rašomon*". Dabar matomas kitas filmas, "*Ugetsu*", kas japonų kalboje reiškia "Jaunas mėnulis po lietaus".

Šis filmas vaizduoja plačią panoramą 17-to šimtmečio Japonijoje. Jis yra realistinis, jaudinantis ir puikus būdas susipažinti su ta (Tąsa ant 76 pusl.)

LITUANISTIKOS INSTITUTO IŽDO TARYBAI

Lituanistikos Instituto Iždo Tarybos sekretorius Jonas Kutra prisiuntė Tarybos atsišaukimą į plačiąją visuomenę su prašymu įdėti švieson. Taip pat jis prašo "ir ateityje neatsisakyti paskirti vietos nušviesti Lituanistikos Instituto svarbai, padėti sukelti lėšų jo veiklai ir pan."

Iš Iždo Tarybos atsišaukimo sužinome šį-tą apie patį Lituanistikos Institutą. Pasirodo, kad jis turi net keletą narystės kategorijų. Galima būti "nariu fundatoriumi, nariu globėju bei nuolatinio nariu", paaukojant institutui "ne mažiau kaip \$1,000, \$500 ar \$100". Bet taipgi galima būti "nariu rėmėju, metiniu nariu, nariu pritarėju", kasmet paaukojant institutui "ne mažiau kaip \$25, \$10 ar \$5." Pasirinkimas labai didelis ir įvairus. Nariais, beje, gali būti "taip pat draugijos, bendrovės ir kitokie junginiai."

Visa tai savo vietoje. Kaip joks kitas junginys negali apsieiti ir veikti be įplaukų, taip, suprantama, ir Lituanistikos Institutas negali, taip sakant, "dvasia šventa" gyventi ir verstis.

Bet pirma, negu mes nešime tūkstantinę, šimtinę arba net penkinę instituto iždynėn ir raginsime pažangiuosius lietuvius institutą nuoširdžiai paremti, norime šį tą pasakyti apie patį institutą. Gerai, kad pati Iždo Taryba gautame atsišaukime, nors pro šalį praeidama, nepaskūpi žodžio kito instituto veiklos reikalais.

Prisipažinsime, kad mes esame gerokai nusivylę. Atsimename, kaip Lituanistikos Institutas kūrėsi. Buvo žadėta labai daug. Ir labai daug, gal net perdaug, mes iš jo tikėjome. Mes, pavyzdžiui, sakėme: palaukime, pažiūrėkime. Sakėme: galimas daiktas, kad mūsų naujieji imigrantai, tai yra, jų garbingais profesorių, inžinierių, daktarų, teisininkų, juristų titulais vyrai, susipras ir pajęgs įkurti nors vieną įstaigą, kuri nebus pagrįsta paniekinimu, apšmeižimu ir pažemimu Lietuvos ir lietuvių tautos... Gal gi įvyks stebūklai: gal tas Lituanistikos Institut. sieks, ieškos saitų su Lietuva ir lietuvių tauta, bent jau stengsis nors žodžiais laikytis tai-

kingos su lietuvių tauta koegzistencijos. Jei tokiu Lituanistikos Institutas pasirodytų, jis galėtų Amerikos lietuviuose suvaidinti svarbų vaidmenį.

Deja, kaip jau sakytą, jaučiamės labai suviltais. Ir šitas Iždo Tarybos atsišaukimas į visuomenę, kurį pasirašo Dr. Petras Jonikas, Jonas Kutra, Anthony J. Rudis ir Dan Kuraitis, tiktai pagilina mūsų nusivylimą. Patyrėme, kad Lituanistikos Institutas tampriai susirišęs su raketine Amerikos Lietuvių Taryba. Patyrėme, kad Instituto veikla grindžiama ne mokslu ir kooperavimu su lietuvių tauta, bet melu ir Lietuvos niekinimu. Kai jo Iždo Taryba kalba, "kad mūsų tautai grėsia ne tiktai fizinis, bet ir dvasinis žudymas, genocidas", ji negali nežinoti, jog ji per akis iškraipo tiesą. Kai ji sako, kad šiandien Lietuvoje, "mūsų gimtoje žemėje nebėra galima" nušviesti "lietuvių tautos bei Lietuvos valstybės istoriją, lietuvių kalbą, literatūrą ir mūsų mokslinę ir kultūrinę pažangą", ji negali nežinoti, jog ji per akis apgaudinėja Amerikos lietuvius ir begėdiškai šmeižia Lietuvą.

Tai toks Lituanistikos Instituto veiksmų ir veiklos pagrindas ir turinys. Kitaip pasakius, jis darbuojasi ne lietuviybės puoselėjimui, ne lietuvių tautos istorijos nušvietimui, ne Lietuvos garbės apgynimui ir jos prestižo pakėlimui ne tik Amerikos lietuviuose, bet ir kitų tautinių grupių žmonėse, bet ugdymui neapykantos, keršto, kurstymui lietuvių ir visų amerikiečių prieš Lietuvą, kurios nusidėjimas Lituanistikos Institutui susideda tik iš to, kad Lietuva pasirinko socialistinį gyvenimo kelią, vietoje kapitalistinio, kad ji nusikratė kapitalistų ir dvarininkų. Jai, matyt, nebegerai dovanoti mūsų tūli pabėgėliai "mokslininkai".. Jie norėtų, kad mes, kad visi Amerikos lietuviai klotų penkšimtines ir tūkstantines tėsiumi ir plėtimui veiksmų prieš socialistinę Lietuvą, — veiksmų atsteigimui Lietuvoje fašistinio režimo. Todėl labai atsiprašome Iždo Tarybos už negalėjimą pasiža-

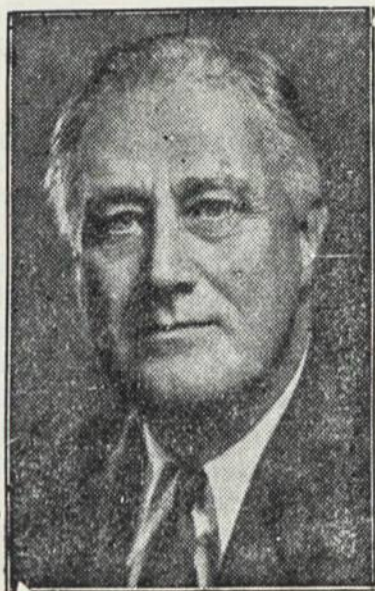
(Tąsa ant 76 pusl.)

DOKUMENTAS IŠ MŪSŲ ŠALIES ISTORIJS

Savo pranešime Kongresui 1944 metais prezidentas Franklin Delano Rooseveltas ištarė žodžius, kurie auksinėmis raidėmis įėjo šio krašto istorijon. Jis kalbėjo apie ekonomines Amerikos žmonių teises, gerovę ir taiką...

Rooseveltas pasakė:

Mūsų pareiga pradėti išdirbti planus ir nustatyti strategiją laimėjimui pastovios taikos ir įsteigimui Amerikoje aukštesnio gyvenimo lygio, negu kada nors yra buvęs. Mes negalime būti patenkinti, — nežiūrint, kaip aukštas gyvenimo lygis būtų, jeigu tam tikra mūsų

FRANKLIN D. ROOSEVELT

sų žmonių dalis — ar tai būtų vienas trečdalis, vienas penktadalis ar vienas dešimtadalis — pasilieka neapsirengę kaip reikia, neturi tinkamų gyvenimui namų ir stokuoja saugumo.

Ši respublika prasidėjo ir išaugo į dabartinę stiprybę apsaugoje tam tikrų nepaliečiamų politinių teisių, tarpe kurių yra žodžio laisvė, spaudos laisvė, tikėjimo laisvė, džiūrės teismo laisvė, laisvė nuo nepateisinamų kratų ir užgrobimų. Tai buvo mūsų teisė į gyvenimą ir laimę.

Vienok mūsų tautai augant skaičiumi ir didumu — mūsų pramoninei ekonomijai besiplečiant, — šitos politinės teisės pasirodė ne-

beužtenkamos užtikrinimui mums lygybės ir siekimo laimės.

Mes aiškiai pamatėme, kad tikroji asmeniškai laisvė negali gyvuoti be ekonominio saugumo ir ekonominės nepriklausomybės. "Ekonominiai neaprupintais žmogus nėra laisvas žmogus". Alkanieji ir be darbo žmonės yra ta medžiaga, iš kurios yra padaroma diktatūra.

Mūsų laikais šitos ekonominės tiesos savaime aiškios. Mes, taip sakant, esame priėmę antrąjį teisių Bilių, kuriuo pasiremiant galima įsteigti saugumo ir gerovės pagrindas visiems, neatsižvelgiant į socialinę vietą, rasinę kilmę arba tikėjimą.

Tarpe tų teisių randasi šios:

Teisė į naudingą ir atlyginamą darbą mūsų pramonėje, įmonėse, ūkiuose, arba kasyklose;

Teisė užsidirbti pakankamai, kad apsirūpinus maistu, drabužiais ir poilsiu;

Teisė kiekvienam farmeriui auginti ir paroduoti žemės ūkio produktus tokia kaina, kad suteiktų jam ir jo šeimai žmonišką pragyvenimą;

Teisė kiekvienam biznieriui, dideliame ir mažame, vesti prekybą atmosferoje, liusoje nuo monopolijų neteisingos kompeticijos ir kontrolės tiek namie, tiek užsienyje;

Teisė kiekvienai šeimai į žmonišką pastogę;

Teisė į tinkamą medicinišką aprūpinimą ir į progą pasiekti gerą sveikatą ir ją naudotis;

Teisė į pilną apsaugą nuo baimės senatvės, ligos, nelaimės ir nedarbo;

Teisė į gerą apmokymą (apšvietą).

Visos šios teisės kartu reiškia saugumą. Ir šiam karui pasibaigus mes turime būti pasiruošę eiti pirmyn prie šių teisių įgyvendinimo, į naujus žmogaus laimės ir gerovės pokykius.

Amerikos teisinga pasaulyje vieta priklausys nuo to, kaip pilnai šitos ir kitos panašios teisės bus mūsų piliečiams prarastos gyvenimui. Nes be saugumo čia, namie, negali būti pastovios taikos pasaulyje."

1944 m. sausio 12 d.

DARBO VAIDMUO ŽMOGAUS IŠSIVYSTYME

F. ENGELSAS

Žemiau pateikiame ištraukų iš brošiūros "Darbo vaidmuo beždžionės sužmogėjimo procese." Ji buvo 1946 metais išleista Lietuvoje. Tai mintys didžiojo mokslininko-istoriko Frederiko Engelso, išdėstytos kada nors pabaigoje praėjusio šimtmečio. Nuo to laiko, žinoma, daug kas pasikeitė supratime apie žmogaus atsiradimą bei išsivystymą, bet Engelso pamatinės pastabos apie darbo vaidmenį žmogaus besivystymo procese tebėra teisingos ir labai įdomios.— *Red.*

Darbas — visokio turto šaltinis, teigia politiniai ekonomistai. Darbas iš tikrųjų yra tokis greta gamtos, teikiančios jam medžiagą, kurią jisai paverčia turtu. Tačiau jisai yra ir kai kas be galo daugiau, negu šitai. Jisai — pirmutinė pagrindinė viso žmogaus gyvenimo sąlyga, — ir be to tokiu mastu, kad mes tam tikra prasme turime pasakyti: darbas sukūrė patį žmogų.

MŪSŲ PROSENELIAI

Prieš daugelį šimtų tūkstančių metų, dar nepasiduodančiame tiksliai susekti laikmetyje to žemės raidos laikotarpio, kurį geologai vadiną tretiniu, kaip spėjama, į jojo pabaigą, gyveno kažin kur karštojoje žemės juostoje — greičiausiai dideliame žemyne, dabar nugrimsdusiame į Indijos vandenyno dugną — nepaprastai aukštą raidos laipsnį pasiekusi panašių į žmones beždžionių padermė. Darvinas davė mums apytikrį šių mūsų prosenelių aprašymą. Jie buvo ištisai apžėlę plaukais, barzdoti, smailiomis ausimis ir gyveno kaimenėmis medžiuose. Joms įprasto gyvenimo būdo, kai laipiojant po medžius rankos atlieka visai kitokias funkcijas, negu kojos — padarinys pirmiausia, tur būt, tai, kad šios beždžionės pamažu liovėsi naudojusias rankomis, besikilnodamos iš vietos į vietą žemės paviršium, ėmė įprasti vaikščioti stačios išsitiesiusios. Tuo buvo *nužengtas lemiamas žingsnis pereiti iš beždžionės į žmogų.*

Visos dabar dar tebegyvenančios panašios

į žmones beždžionės gali tiesiai stovėti ir eiti vien tik kojomis, bet tik būtinam reikalui esant ir labai nerangiai. Paprastai jos eina pusiau išsitiesiusios ir pasinaudodamos rankomis. Dauguma jų atsiremia į žemę sugniaužtų į kumščius rankų krumpliais ir sulenkę kojas permeta kūną tarp ilgų savo rankų, panašiai kaip luošas žmogus, eidamas su ramentais. Iš viso, mes ir šiandien dar tebegalime stebėti tarp beždžionių visus pereinamuosius laipsnius nuo vaikščiojimo visomis keturiomis ligi vaikščiojimo dviem kojom. Tačiau pastaroji vaikščiojimo forma nė vienai jų netapo įprastine kilnojimosi forma.

RANKŲ VARTOJIMO ATsirADIMAS

Kad vaikščiojimas išsitiesus galėtų tapti mūsų plaukuotiesiems protėviams iš pradžių taisykle, o ilgainiui būtinumu, reikėjo, kad rankomis tuo metu vis labiau ir labiau turėjo tekti kitokios funkcijos. Jau beždžionių turima tam tikras funkcijų pasidalijimas tarp rankų ir kojų. Kaip jau minėta, laipiojant po medžius, rankomis naudojamosi kitaip, negu kojomis. Rankomis naudojamosi daugiausia maistui rinkti ir laikyti, kaip tai jau daro kai kurie žemesnieji žinduoliai savo priešakinėmis letenomis. Rankomis kai kurios beždžionės kraunasi medžiuose lizdus arba net, kaip kad šimpanzės, pastoges tarp šakų apsisaugoti nuo darganų. Rankomis jos griebiasi vėzdo apsiginti nuo priešų ar bombuoja juos vaisiais bei akmenimis. Nelaisvėje jos rankomis atlieka, nusižiūrėjusios į žmones, kai kurias sudėtingas operacijas. Bet kaip tik čia ir iškyla aikštėn, kad didelis atstumas tarp neišlavintos netgi labiausiai panašių į žmogų beždžionių rankos ir šimtų tūkstančių metų darbo ištobulintos žmogaus rankos. Kaulų bei raumenų skaičius ir bendras išdėstymas vienodas abiejose ir vis dėlto ir žemiausiame išsivystymo laipsnyje esančio laukinio ranka gali atlikti šimtus veiksmų, neįmanomų jokiai beždžionei. Nė viena beždžionės ranka niekada nėra pagaminusi

kad ir primityviausio akmeninio peilio.

Todėl tie veiksmi, kuriems mūsų protėviai, pereinamui iš bezdžionės į žmogų laikmečiu, per daugelį tūkstančių metų pamažu išmoko pritaikyti savo rankas, iš pradžių tegalėjo būti tikrai labai paprasti. Žemiausiojo laipsnio laukiniai, netgi tokie, kuriuos reikia laikyti vėl grįžusiais į gyvulišką būklę ir drauge išsigimusiais fiziniu atžvilgiu, vis dėlto stovi aukščiau, negu tos tarpinės būtybės. Ligi to laiko, kai pirmasis akmuo, žmogaus rankų dėka, galėjo pavirsti peiliu, gal būt, turėjo išeiti toks ilgas laiko tarpas, jog palyginti su juojuo, mums žinomas istorinis laikotarpis tėra visiškai nežymus. Bet lemiamasis žingsnis buvo padarytas: *ranka tapo laisva* ir galėjo įgauti vis daugiau miklumo bei nagingumo. Tuo būdu įgytas didesnis lankstumas būdavo perduodamas palikuonims ir didėjo iš kartos į kartą.

Tuo būdu ranka yra ne tikrai darbo organas, — *ji taip pat ir jojo padarinys*. Tik darbo dėka, dėka prisitaikymo prie vis naujų operacijų, dėka perdavimo paveldėtinai pasiekto tuo būdu ypatingo raumenų, gyslų, o per ilgesnius laiko tarpus taip pat ir kaulų išlavėjimo, ir dėl vis naujo pritaikymo šių perduodamų paveldėtinai patobulėjimų naujiems, vis sudėtingesniems veiksams, — tikrai šito viso dėka žmogaus ranka pasiekė tokį aukštą tobulumo laipsnį, kad ji galėjo, tarytum burtų jėga, pažadinti į gyvenimą Rafaelio paveikslus, Torvaldseno statulas, Paganinio muziką.

MŪSŲ KŪNO ORGANŲ PRIKLAUSOMYBĖ

Bet ranka nebuvo kažkoks savareikšmis daiktas. Jinai tebuvo tik vienas ištisinio, nepaprasto sudėtingo organizmo sąnarys. Ir tatai kas ėjo į gerą rankai, tai ėjo į gerą ir visam kūnui, kuriam ji tarnavo — ir net dvejopu atžvilgiu.

Pirmų pirmiausia dėl to dėsni, kurį Darvinas pavadino augimo savitarpio santykiavimo dėsniu. Pagal šį dėsni tam tikros atskirų organinės būtybės dalių formos visuomet susijusios su tam tikromis kitų dalių formomis, su kuriomis pirmosios, kaip rodosi, neturi jokio ryšio. Taip antai, visi be išimties gyvuliai, kurių raudonieji kraujo narveliai be branduolio ir kurių pakaušio kaulas sujungtas su

pirmuoju nugarkaulio slanksteliu dviem sąnariais (kondyle), turi taip pat ir pieno liaukas jaunikliams žindyti. Taip antai, žinduoliai, kurių nagos yra perskeltos, paprastai turi ir sudėtingą skilvį atrajojimui. Tam tikrų formų pasikeitimai sukelia kitų kūno dalių formos pasikeitimus, nors mes šito sąryšio dar nepajėgiame išaiškinti. Visai baltos katės mėlynomis akimis visada ar beveik visada pasirodo esančios kurčios. Laipsniškas žmogaus rankos tobulėjimas ir greta jo einas kojos išlavėjimas bei prisitaikymas tiesiai eisenai dėl šito savitarpio santykiavimo dėsni neabejotinai turėjo įtakos ir kitoms organizmo dalims. Tačiau šitos rūšies poveikis dar per maža tėra ištirta, ir mes esame priversti pasitenkinti čia vien paties fakto konstatavimu.

DARBO VAIDMUO VISUOMENINIUOSE SANTYKIUOSE

Daug svarbesnis yra tiesioginis galimas įrodyti rankos išsivystymo poveikis visam likusiam organizmui. Kaip jau yra pasakyta, mūsų protėviai — bezdžionės buvo visuomeniški gyvuliai; visai aišku, kad žmogaus, šito visuomeniškausio iš visų gyvulių, negalima kildyti iš nevisuomeniškų artimiausiųjų protėvių. Prasidėjęs drauge su rankos išlavėjimu ir darbu žmogaus viešpatavimas gamtai, vis daugiau plėtė jo akiratį. Žmogus gamtos daiktuose atrasdavo vis naujų ligi to nežinotų savybių. Antra vertus, darbo plėtotė neišvengiamai padėjo glaudžiau susijungti visuomenės nariams, nes josios dėka dažnėjo savitarpio paramos, bendro veikimo atvejai, ir kiekvienas atskiras visuomenės narys vis geriau suprasdavo to bendradarbiavimo naudingumą. Trumpai tariant, besiformavusieji žmonės priėjo prie to, kad jiems atsirado *reikalas kažin ką pasakyti* vienas kitam. Reikalas susikūrė organą: bezdžionės neišsivystęs gomurys pamažu, bet nuolat keitėsi, palaipsniui stiprėjant moduliacijai, ir kalbos organai išmoko aiškiai tarti atskirus garsus vieną po kito.

DARBAS IR KALBA

Kad šis aiškinimas, jog kalba atsiradusi iš darbo ir drauge su juo, — yra vieninteliai teisingas, įrodo palyginimas su gyvuliais. Taisai nedaugutis, ką šie pastarieji, net ir labiau-

siai išsivysčiusieji, turi vienas kitam pranešti, gali būt pranešta ir be ryškia-garsės kalbos. Gamtinėje būklėje nė vienas gyvulys neįsijaučia nepatogumo dėl nemokėjimo kalbėti ar suprasti žmonių kalbos. Visai kas kita, kai jis žmonių prijaikintas. Šuo ir arklys, gyvendami kartu su žmonėmis, išsilavino savyje tokią jautrią klausą ryškiagarsės kalbos atžvilgiu, kad jie savo vaizdinių rato ribose išmoka suprasti bet kokią kalbą. Be to, jie įgavo sugebėjimą tokiems jausmams, kaip kad prisirišimo prie žmogaus, dėkingumo jausmai, kurie pirma buvo jiems svetimi. Kiekvienas, kam yra tekę turėti daugiau reikalo, su šitokiais gyvuliais, vargu ar galės užginti, jog dažnai būna atsitikimų, kai jie dabar jaučia savo nesugebėjimą kalbėti kalba kaip trūkumą. Deja, jų balso organai jau tiek išspecializavę tam tikra linkme, kad šito jų vargo jau niekaip nebeprašalinsi. Tačiau tenai, kur organas tinka kalbai, šitas nesugebėjimas kalbėti — tam tikrose ribose — gali išnykti. Paukščių balso organai, žinoma, radikaliai skiriasi nuo atitinkamų žmogaus organų. O vis dėlto paukščiai yra vieningi gyviai, kurie gali kalbėti, ir kaip tik paukštis su šlykščiausiu balsu, papūga, turi šitą sugebėjimą ko didžiausiu mastu. Ir nereikia manyti, kad papūga nesupranta to, ką kalbanti. Žinoma, vien dėl malonumo kalbėti ir bendrauti su žmonėmis, papūga ištisas valandas be paliovos kartos visą savo žodžių atsargą. Bet saviškio vaizdinių rato ribose jį nainai sugeba taip pat ir išmokyti suprasti tai, ką sako. Išmokykite papūgą keiktis taip, kad ji suvoktų keiksmo žodžių prasmę (viena mėgstamiausiųjų grįžtančių iš karštų kraštų jūrininkų pramogų), o paskui pamėginkite ją erzinti, ir jūs tuoj pamatysite, kad ji moka pasinaudoti keiksmazodžiais ne blogiau už berlynišką žalumynų prekiautoją. Tas pats kartoja, kai ji kaulija iš jūsų gardumynų.

SMEGENŲ TOBULĖJIMAS

Iš pradžių darbas, o paskui ir drauge su juo ryškiagarsė kalba buvo du svarbiausieji akstinai, kurių įtakoje beždžionės smegenys galėjo palaipsniui pavirsti žmogaus smegenimis, kurie, būdami visiškai panašūs į beždžionės smegenis, praneša juos savo dydžiu ir tobulumu. Lygia greta su tolimesne smegenų

raida vystėsi artimiausi jų įrankiai — pojūčių organai. Kaip laipsnišką kalbos išsivystymą visuomet lydi atitinkamas klausos organo tobulėjimas, lygiai taip pat smegenų išsivystymą lydi visų pojūčių tobulėjimas. Erelio akys mato žymiai toliau, negu žmogaus akis, bet žmogaus akis pastebi daiktuose kažką daugiau, negu erelio akis. Šuo turi daug jautresnę uoslę, negu žmogus, tačiau jis neskiria nė šimtosios dalies tų kvapų, kurie žmogui yra tam tikros įvairių daiktų žymės. Taip pat ir lytėjimo pojūtis, — kurį beždžionė turi tik užuomazgos formoje, žmoguje atsirado tik pačiai žmogaus rankai išsivysčius, dėka darbo.

Smegenų ir jiems pavaldžių pojūčių, vis labiau ir labiau skaidrėjančios sąmonės, sugebėjimo abstrakčiai galvoti bei daryti išvadas, grįžtamasis poveikis į darbą ir kalbą teikė joms vis naują akstiną toliau tobulėti. Šis tolesnės plėtotės procesas anaipol nesustojo ir tuomet, kai žmogus jau daug kuo skyrėsi nuo beždžionės, bet, atvirkščiai, ėjo vis toliau, būdamas įvairiose tautose ir įvairiais laikais pagal savo laipsnį ir kryptį skirtingu, tasai procesas, kartais kai kur net laikinai pakeisdamas kryptį, bendrai paėmus, galingai žengė į priekį, iš vienos pusės smarkiai skatinamas, o iš antrosios pusės atsiradus susiformavusiam žmogui, stumiamas labiau apibrėžta linkme naujo elemento — visuomenės.

BŪDINGOJI ŽMONIŲ VISUOMENĖS REIKSMĖ

Tikriausiai praslino šimtai tūkstančių metų, — žemės istorijoje turį ne didesnę reikšmę, kaip sekundė žmogaus gyvenime, — ligi iš besikarstančių po medžius beždžionių kaimenės kilo žmonių visuomenė. Bet vis dėlto galiausiai jį nainai atsirado. Ir kas gi vėl sudaro būdingą žmonių visuomenės žymę, skiriančią ją nuo beždžionių kaimenės? Darbas. Beždžionių kaimenė pasitenkindavo tuo, kad suėsdavo maisto atsargas, kurių dydį nulemdavo geografinės sąlygos ar kaimyninių kaimenių pasipriešinimo laipsnis. Ji klajodavo iš vietos į vietą, kovodama su kaimyninėmis kaimenėmis, siekdama naujo turtingo maisto rajono, bet ji nesugebėdavo išgauti iš teikiančio jai maistą rajono daugiau, negu jame buvo iš prigimties, išskyrus nebent tai, kad kaimenė nesąmoningai patrešdavo žemę savo iš-

matomis. Kai tiksliai visos maistingosios sri-
tys buvo užimtos, beždžionių kaimenės augi-
mas turėjo sustoti: geriausiuoju atveju jų
skaičius tegalėjo išsilaikyti senajame lygyje.
Bet visi gyvuliai be galo išlaidūs maisto at-
žvilgiu, ir, be to, dažnai sunaikina pačioje
užuomazgoje natūralų maisto prieauglį... Šis
"grobuoniškas" gyvulių "ūkininkavimas" vai-
dina svarbų vaidmenį laipsniško rūšių kiti-
mo procese, nes jisai priverčia jas taikytis
prie naujų, neįprastų joms maisto rūšių ir
šito dėka jų kraujas įgauna kitokią cheminę
sudėtį, ir visa kūno konstitucija palaipsniui
tampa kitokia, o nusistojusios kartų visam
laikui rūšys išmiršta. Nėra jokio abejojimo,
kad šitasai grobuoniškas ūkininkavimas smar-
kiausiai prisidėjo prie mūsų protėvių sužmogėji-
mo. Toje beždžionių rasėje, kuri viršijo vi-
sas kitas sumanumu ir sugebėjimu prisitai-
kyti, toks grobuoniškasis ūkininkavimas tu-
rėjo privesti prie to, kad maistui buvo imtasi
vartoti vis daugiau ir daugiau naujų augalų,
o iš šitų augalų vis daugiau tinkamų valgiui
dalių; žodžiu, prie to, kad maistas darėsi vis
įvairesnis. Šito padarinys buvo tas, kad or-
ganizmas gaudavo vis daugiau įvairesnių ele-
mentų, kurie sudarė chemines sąlygas šitoms
beždžionėms pavirsti žmonėmis. Bet visa tai
dar nebuvo darbas tikrąja to žodžio prasme.
Darbas teprasideda tiksliai tuomet, kai imama
gamintis įrankius. O kas yra seniausieji mū-
sų randami įrankiai, — seniausieji, spren-
džiant iš rastų priešistorinių žmonių vartotų
daiktų ir iš ankstyviausiųjų istorinių tautų
bei dabartinių labiausiai primityviškiausių lau-
kinių gyvenimo būdo? Šitie daiktai yra me-
džioklės ir žvejybos įrankiai; pirmieji yra
kartu ir ginklai. Bet medžioklė ir žvejyba
nusako perėjimą nuo išimtinai augalinio mai-
sto prie mėsos vartojimo, o tatau reiškia nau-
ją svarbų žingsnį kelyje į sužmogėjimą.

MĖSINIO MAISTO SVARBA

Mėsiniam maiste yra beveik paruoštu pa-
vidalų svarbiausieji elementai, kurių organiz-
mas yra reikalingas savo medžiagų apykai-
tai. Mėsinis maistas sutrumpino tiek virški-
nimo procesą, tiek ir kitus vegetatyvius (t.
y. atitinkančius augalų pasaulio reiškinius)
procesus ir tuo sutaupė daugiau laiko, me-
džiagos bei energijos aktyviai pasireikšti gy-

vuliškam (animaliniam) gyvenimui tikrąja
šito žodžio prasme. Ir juo labiau besiformuo-
jantis žmogus tolo nuo augalų pasaulio, juo
labiau jis kilo taip pat viršum gyvulių pasau-
lio. Kaip laukinių kačių bei šunų pripratini-
mas vartoti augalinį maistą greta mėsinio pa-
dėjo tam, kad jieji tapo žmogaus tarnais, taip
ir pripratimas prie mėsinio maisto greta
augalinio be galo padėjo padidinti besusida-
rančiojo žmogaus fizinę jėgą ir savarankiš-
kumą. Tačiau esmingiausią įtaką mėsinis
maistas padarė smegenims, gavusiems jo dė-
ka žymiai daugiau negu pirma tų medžiogų,
kurios reikalingos jiems misti ir vystyti ir
šitai įgalino juos sparčiau ir visapusiškiau to-
bulėti iš kartos į kartą. Atsiprašant ponų ve-
getarų, reikia pripažinti, kad be mėsinio mai-
sto žmogus nebūtų galėjęs tapti žmogumi, ir
jei mėsinis maistas visas mums žinomas tau-
tas tuo ar kitu metu privedė netgi prie žmog-
ėdystės, tai šiandien mums šitai jau neberū-
pi.

Mėsinis maistas privedė prie dviejų naujų
atsiekimų, turinčių lemiamą reikšmę: prie
naudojimosi ugnimi ir gyvulių prijaukinimo.
Pirmasis dar labiau sutrumpino virškinimo
procesą, nes jisai pristato burnai, taip sa-
kant, jau pusiau suvirškintą maistą; antrasis
praturtino mėsinio maisto atsargas, nes šalia
medžioklės jisai atrado naują šaltinį, iš kur
jo reguliariau galima buvo semtis, ir suteikė
pieno bei jojo gaminių pavidalų, naują mity-
bos dalyką, elementų įvairumo atžvilgiu lygia-
vertį mėsai. Tuo būdu, abu šie atsiekimai ta-
po betarpiškai priemonėmis žmogaus emanci-
pacijai. Smulkiai apie jų netiesioginius pa-
darinius, kad ir kažin kokie svarbūs jie buvo
žmogaus ir visuomenės raidai — čia nekalbė-
sime, nes šitai per daug nukreiptų mus į šalį.

PRISITAIKYMAS PRIE KLIMATO SĄLYGŲ

Panašiai kaip kad žmogus išmoko naudoti
maistui visą, kas tinka valgiui, taip jis išmo-
ko gyventi ir bet kokiame klimato. Jis pa-
sklido po visą tinkamą gyventi pasaulį, jisai
yra vienintelis gyvis, įstengęs šitai padaryti
savarankiškai. Kiti gyviai, prisitaikę prie vi-
sokio klimato, išmoko to ne savarankiškai, o
tiksliai sekdami paskui žmogų: naminiai gyvu-
liai ir parazitai. O perėjimas iš vienodai

karšto pirmųkštės tėvynės klimato į šaltesnės šalį, kur metai dalijasi į žiemą ir vasarą, sukūrė naujus poreikius: turėti pastogę ir drabužius apsaugai nuo šalčio ir drėgmės, sukūrė tuo būdu naujas darbo sritis ir kartu naujas veikimo rūšis, kurios vis labiau tolino žmogų nuo gyvulio.

Dėl rankos, kalbos organų ir smegenų bendradarbiavimo ne tik tai kiekvieno žmogaus atskirai, bet taip pat ir visuomenėje, žmonės įgavo sugebėjimą atlikti vis sudėtingesnius veiksmus, užsibrėžti ir siekti vis aukštesnius tikslus. Pats darbas darėsi iš kartos į kartą vis įvairesnis, tobulesnis, visapusiškesnis. Prie medžioklės ir gyvulininkystės prisidėjo žemdirbystė, paskui verpimas ir audimas, metalų apdirbimas, puodų žiedimas, laivininkystė. Greta prekybos ir amatų atsirado galiausiai menas ir mokslas; iš giminių susidarė nacijos ir valstybės. *Išsivystė teisė ir politika, o drauge su jomis fantastiškas žmogaus buities atspindys žmogaus galvoje — religija.* Prieš visus šituos dalykus, pasireiškusius pirmų pirmiausia kaip vaizduotės produktus ir atrodžiusius taip, lyg jie viešpatavo žmonių visuomenėms, kuklesnieji dirbančiosios rankos gaminiai pasitraukė į antrą vietą, juo labiau, kad darbą planuojanti galva jau labai ankstyvoje visuomenės vystymosi pakopoje (pvz., jau pirmųkštėje šeimoje) turėjo galimybę priversti kitas rankas dirbti josios numatytojo darbą. Visą greito civilizacijos vystymosi nuopelną ėmė skirti galvai, smegenų išsiplėtojimui ir jų veikimui aiškinti. Žmonės įpratę aiškinti savo veiksmus iš savo galvojimo, užuot aiškinę juos iš savo poreikių (kurie, šiuo atveju, žinoma, atsispindi galvoje, įsisąmoninami), ir tuo būdu ilgainiui, susidarė toji idealistinė pasaulėžiūra, kuri užvaldė protus nuo antikinio pasaulio žlugimo laikų. Jinai ir dabar tebėra tiek įsigalėjusi juose, kad labiausiai materialistiškai nusiteikę Darvino mokyklos gamtos tyrinėtojai dar nepajėgia susidaryti aiškaus žmogaus atsiradimo vaizdo, nes dėl nurodytosios idealistinės įtakos jie nemato to vaidmens, kurį šiuo atveju suvaidino darbas.

VISUOMENINIŲ VEIKSMŲ PAŽINIMAS

Bet, jeigu jau prireikė tūkstančių metų darbo tam, kad mes išmoktumėm tam tikru

laipsniu iš anksto apskaičiuoti tolesnės gamtines pasekmes mūsų į gamybą nukreiptų veiksmų, tai dar žymiai sunkiau buvo apskaičiuoti tolesnės visuomeninės tų veiksmų pasekmes.

Tačiau tam reguliavimui įgyvendinti, reikia kai ko daugiau, negu paprasto pažinimo. Tam reikalingas visiškas perversmas mūsų iki šiol tebėsančiame gamybos būde ir drauge su juo visoje mūsų dabartinėje visuomenės santvarkoje.

KULTŪRINIŲ ĮVYKIŲ APŽVALGA

((Tąsa iš 69 puslapio))

tolima šalimi ir jos praeitimi.

Nauji geri filmai dabar gaminami ir kituose Azijos kraštuose: Indonezijoje, Indijoje, Kinijoje. Ypatingai Kinijos filmai galėtų mums daug ko naujo pasakyti, bet tarptautiniai santykiai, kaip matyti, jų importavimo čia neprileidžia.

— — — — —
Žurnalas "Masses & Mainstream" įteikė premijas trims menininkams, kurie pasižymėjo kovoje už taiką. Vienas jų yra dailininkas Charles White, kitas poetas Walter Lowenfels, trečias filmininkas John Howard Lawson.

A. Š.

LITUANISTIKOS INSTITUTO IŽDO TARYBAI

((Tąsa iš 70 puslapio))

dėti kooperuoti viliojimui iš Amerikos lietuvių kišenės šimtinių ir dešimtinių.

Mūsų nusivylimą, be to, pagilina ir mūsų įsitikinimas, kad nesimato jokių ženklų, jog Lituanistikos Institutas ruošiasi keisti savo atsinešimą linkui Lietuvos ir lietuvių tautos. Kitaip sakant, dalykas beviltiškas. Jeigu, tačiau, ateityje pasirodytų, kad mes šiame atsitikime esame suklydę, kad Lituanistikos Institutas pakeitė savo gaires ir veiksmų turinį, pradeda kooperuoti su Lietuvoje gyvenančiais ir veikiančiais mokslininkais lietuvių tautos kultūrinei gerovei, mes su mielu noru pakeisime savo atsinešimą linkui Instituto ir ištiesime nuoširdaus kooperavimo ranką. Bet tik tai tada!

SIMANAS DAUKANTAS NAUJOJE ŠVIESOJE

PROF. J. ŽIUGŽDA

Devynioliktojo amžiaus pradžioje ir jo pirmoje pusėje Lietuvoje vyko feodalinės-baudžiavinės sistemos įrimas ir kapitalistinių santykių mezgimasis feodalinės santvarkos gelmėse.

Vystantis feodalinėje visuomenėje kapitalistiniams santykiams ir vis labiau skverbiantis prekiniam-piniginiams santykiams į baudžiavinį ūkį, Lietuvos dvarininkai rūpinosi kuo daugiau išplėsti pinigų iš savo ūkių, visokeriopai didindami valstiečių išnaudojimą, o taip pat užgrobdami geriausias valstiečių naudotas žemes ir nuvarydami nuo jų valstiečius. Valstiečiai buvo stumiami vis į didesnę skurdą ir vargą. Net dvarininkistas XIX a. pradžios poetas A. Klementas buvo priverstas pripažinti, kad "Artojo padėtis nesiskiria nuo vergo... Jautis, arklys, mulas, asilas turi vis dėlto poilsį, o artojas niekad."

Vis labiau stiprėjo ir gilėjo prieštaravimai tarp gamybinių jėgų augimo ir buvusių senųjų gamybinių santykių; aštrėjo klasiniai santykiai tarp išnaudotojų feodalų-dvarininkų ir išnaudojamųjų baudžiauninkų valstiečių, stiprėjo klasių kova.

NAUJŲ SANTYKIŲ BESIVYSTYMO ŽENKLE

Be nuolat vykusių valstiečių pasipriešinimo faktų, Lietuvos valstiečių judėjimas prieš dvarininkus ypač stipriomis formomis pasireiškė kovos prieš Napoleono įsiveržimą metais — 1812-1813 ir 1831 m. sukilimo metu.

Esant lietuvių tautai netarpiškam sąlytyje su rusų tauta, susidarė sąlygos tiesioginei rusų priešakinės kultūros vystymuisi, nugalint carizmo, lietuviškai-lenkiškųjų feodalų ir katalikų dvasininkų puolimą prieš lietuvių kultūrą, prieš lietuvių kalbą, prieš lietuvių tautybės vystymąsi iš viso. Tokiomis sąlygomis, rusų priešakinės kultūros tiesioginėje įtakoje, drauge su lietuvių raštijos vystymosi, drauge su priešakinių antibaudžiavinių idėjų atsispindėjimu lietuvių literatūroje, D. Poškos, ypač A. Strazdo raštuose, išaugo domėjimasis lie-

tuvių tautos istorine praeitimi, lietuvių tautosaka, lietuvių kalbos tyrimu, lietuvių kalbos reikšmės išryškinimu, senųjų lietuvių raštijos paminklų ieškojimu. Domėjimasi Lietuvos praeitimi Vilniaus universitete palaikė profesorius demokratas J. Lelevelis. Lietuvių tautosaka plačiai domėjosi, ją rinko S. Stanevičius, D. Poška ir kt. D. Poška rašė lietuvių kalbos žodyną, lietuvių kalbos klausimais susirašinėjo su to meto veikėjais, tame tarpe su rusų mokslininku P. Kepenu. A. Strazdo poezijoje ir veikime protestas prieš baudžiavinį valstiečių išnaudojimą siejosi su protestu prieš lietuvių kalbos persekiojimą iš feodalų ir katalikų dvasininkų pusės; jo visa kūryba vystėsi lietuvių tautosakos demokratinių tradicijų pagrindu.

GYVENIMAS IR VEIKIMAS

Tokiuose visuomeninių santykių ir lietuvių kultūros augimo sąlygose vystėsi Simano Daukanto gyvenimas ir jo literatūrinis veikimas. S. Daukantas (1793-1864), kilęs iš Skuodo valsč. valstiečių, 1825 m. baigė Vilniaus universitetą, kurį laiką dirbo Rygoje, o nuo 1835 m. iki 1850 m. Peterburge; nuo 1850 m. iki mirties gyveno Varniuose ir kitose žemaitijos vietose. Daukantas buvo netarpiškas liudininkas valstiečių, priešakinės visuomenės kovos prieš carizmą, prieš dvarininkus. Jis matė ir stebėjo feodalinės visuomeninės santvarkos įrimo procesą. Jis pergyveno lemtingus priešakinės visuomenės susidūrimus su carine reakcija — pergyveno kruviną carizmo susidorojimą su dekabristais 1825-26 m., su 1831 m. sukilėliais, su valstiečių judėjimu, pagaliau ir su 1863 m. sukilimu.

Daukantas norėjo palengvinti sunkų valstiečių gyvenimą, tačiau jis tenkinosi tuo, kad leido knygeles, teikiančias įvairius patarimus žemės ūkio klausimais: "Parodymas, kaip apynius auginti," "Pamokinimas apie auginimą tabako," "Naudinga bičių knygelė," "Pamokslas apie sodnus arba daigynus vaisingų medžių," "Pamokinimas, kaip rinkti medines sėklas," net "Sėjamosios pašaro žolės," kur

patarė, "be trejų laukų ariamųjų," steigti dar ir "ketvirtąjį pašarinį lauką arba pievyną."

S. Daukantas pirmasis ėmėsi rašyti veikalus lietuvių tautos istorijos klausimais lietuvių kalba.

DAUKANTO ISTORINIAI VEIKALAI

Savo istoriniuose veikuose ("Darbai senųjų lietuvių ir žemaičių," "Būdas senovės lietuvių — kalnėnų ir žemaičių," "Pasakojimas apie veikalus lietuvių tautos senovės," "Istorija žemaitiška," išleista 1893 ir 1897 m. kaip "Lietuvos istorija," 2 t.) Daukantas idealizavo Lietuvos senovę, senovės lietuvių gyvenimą. Lietuvos valstybinė ir visuomeninė, santvarka, ypač iki XV a., iki Vytauto mirties lietuvių tautos istorinio vystymosi procesą teriavo su kunigaikščių ir karo vadų veikimu. Nors Daukantas ir pripažįsta, kad "žemė nuo zemlionių (t. y. žemdirbių) valdymierai pasavino ir dalijo ją kaip savo daiktą kitiems, liepdami sau tarnauti," betgi laiko, kad "visi tie žmonės buvo liuosi." Baudžiavos atsiradimą Lietuvoje Daukantas riša tik su tuo, kad "vokiečiai, atėję į žemaičių pajūrius, kad ėmė svieta krikštyti, tad lygiai pradėjo ir vergti."

Rusų priešakinės visuomeninės minties įtaikoje Daukantas iš esmės teisingai suprato kryžiuočių ir katalikų bažnyčios grobikišką vaidmenį lietuvių tautos istorijoje. Pasakodamas apie Teutonų ordino ir Livonijos ordino įsiveržimus į Lietuvą XIII-XIV a. a., jų vykdytus Lietuvoje plėšimus ir žmogžudybes, Daukantas daug kartų pabrėžia, kad grobimo tikslams teutonai turėjo "ličiną krikščioniškos tikybos užsimaui." Daukantas parodė, kaip popiežiai ir vyskupai siundė prieš lietuvių tautą įvairius "meldžionis," kurie gyventojams bruko "nuliūdimą, liepė išsižadėti turtų gerybių ir paties svieta, kankinti savo kūną, gyniojo juos nuo linksmybių ir džiaugsmo, skatindami rūpintis ne šiuo pasauliu, bet antru..." Drauge su tuo "meldžionys" reikalavo "naujesiems kunigams javus pilti ir dešimties duoti." Kur "meldžionių" nešamas "krikštas stovėjo, ten svieta vergavo dieną ir naktį." O jų "užimtuose kraštuose vienas tyras tebuvo: gyventojai vyriškieji iškirsti, moteriškosios ir kūdikiai į vergus išvaryti... pilys sugriautos, dirvos į dirvonus, o pievos į

krūmus išvirtusios." Daukantas ne tik ro-dė, kaip lietuviai ir kiti Pabaltijo gyventojai nekonte popiežinių "meldžionių," bet ir pats, pavaizdavęs katalikybės apaštalių žiaurumus, kreipė skaitytojo dėmesį: "minėk, skaitytojau, jog tai darė vyskupas."

TEUTONŲ ORDINO SIAUTĖJIMAS

Parodydamas Teutonų ordino riterių kraugeriskumus Lietuvoje, jų nešamą lietuvių tautai pražūtį ir atskleisdamas katalikų bažnyčios priešišką vaidmenį lietuvių tautos istorijoje, Daukantas tuo pačiu demaskavo teutoniskųjų-katalikiškųjų chronikininkų prasimanymus, turėjusius tikslą pateisinti teutoniskųjų šunų-riterių žvėriškumus Lietuvoje.

Šis iš Vakarų nešamos plėšikiškos "kultūros" demaskavimas tuo labiau vertas dėmesio, kad Daukantas, nors ir idealizuodamas Lietuvos senovę, nors ir nepakankamai įprasmindamas visą lietuvių tautos santykių su rusų tauta esmę, vis dėlto priėjo prie supratimo to fakto, kad politinis ir kultūrinis Lietuvos vystymasis vyko glaudžiam sąlytyje su Rusų valstybe, su rusų kultūra. Daukantas išvertė iš lotynų kalbos į lietuvių kalbą Kornelijaus Nepato "Gyvatas didžiųjų karvedžių." Šiam vertimui, išleistam Peterburge 1846 m., Daukantas davė rusų kalba parašytą prakalbą, kurioje be kita ko, paminėjo senuosius Lietuvos rašto paminklus rusų kalba ir padarė tokią išvadą apie tų raštų reikšmę: "Šie paminklai rodo, kad Rusija ir Lietuva buvo nušviesti pilietiško šviesa iš vieno politinio gyvenimo šaltinio."

LIETUVIŲ KALBOS PUOSELĖTOJAS

S. Daukantas, kaip ir kiti XIX a. pirmosios pusės lietuvių rašytojai, daug dėmesio skyrė lietuvių tautosakai, atspindinčiai lietuvių liaudies gyvenimą, rinko ir leido tautosakos rinkinius. Daukantas taip pat rūpinosi lietuvių kalba, pabrėždamas, kad lietuvių kalbą ponai ir kunigai paniekino, o ją "per tūkstančius metų" išsaugojo tik prasti žmonės. Reikalavimas lietuvių kalbai tinkamos vietos raštijoje Daukantui buvo tai kova prieš feodalų ir katalikų dvasininkų varomą lietuvių kalbos niekinimą ir persekiojimą. Prakalboje savo veikalui "Darbai senųjų lietuvių ir žemaičių," parašytoje 1822 m., Daukantas tie-

siog pabrėžė kalbinį savo darbo tikslą, sakydamas norįs parodyti lietuvių kalbos "neprieteliams," jog kiekvienas norįs gal rašyti lietuviškai, jei tur spėka, lygia dalim, kaip ir kita išdailinta jau kalba." Tokie lietuvių kalbos "neprieteliai," kurie tuo metu laikė ir skelbė lietuvių kalbą esant netinkama literatūrai, tebuvo lietuviški ir lenkiški feodalai ir katalikų dvasininkai: prieš juos ir buvo nukreipta Daukanto mintis.

Kaip Daukantas protestavo prieš kosmopolitinius feodalų ir katalikų dvasininkų pasikėsinimus prieš lietuvių kalbą, matyti ir iš jo paskutinių metų susirašinėjimo su M. Valančiumi. Tas susirašinėjimas patvirtina faktą, kad tai Daukantas prikalbėjo Valančių rašyti lietuviškai. Vėliau gi vyskupas Valančius peikė Daukantą už tai, kad jis svarbius veikalus rašė lietuviškai ir už tai net pavadino jį "paikiu." Daukantas savo laiške atremia Valančiaus priekaištus ir pabrėžia tą faktą, kad lietuvių kalba jau randa sau vietos Rusijos universitetiniuose miestuose. Daukantas rašė Valančiui: "Neišleidžiau knygų svetimos kalbose, rašytų apie svarbius dalykus, bet rašiau prigimtu liežuvio, taip, kaip kiti kad rašė ir rašo Petrapilėje ir Maskvoje, Kazaniuje... taigi ar visi turėtų būti paikais?" Ir toliau Daukantas ne be ironijų primena stojančiam prieš lietuvių kalbą Valančiui: "...pats sakei kitiems, kad aš tamstą prikalbėjau rašyti žemaitiškai, kaip gi galėtų paikasis perkalbėti išmintingąjį?"

S. Daukanto, kaip ir kitų to meto rašytojų, domėjimasis lietuvių kalba bei jos labai jautrus gynimas atspindėjo savimi lietuvių priešakinės visuomenės, Lietuvių liaudies protestą prieš mėginimus prievartiniu būdu sunaikinti lietuvių kalbą, tuos mėginimus, kuriuos per tris šimtus metų aktyviai vykdė lenkiškieji ir lietuviškieji feodalai bei katalikų dvasininkai.

DAUKANTO PAŽIŪRŲ RIBOTUMAS

Atžymint S. Daukanto darbų reikšmę, negalima užmiršti jo pažiūrų ribotumo.

Lietuviškieji buržuaziniai nacionalistai ir jiems tarnavusi buržuazinė istoriografija savo klasiniams interesams kėlė ir aukštino kaip

tik silpnąsias S. Daukanto kūrybos ypatybes, jo Lietuvos kunigaikščių idealizavimą, tai, kad Daukantas nematė klasių ir klasių kovos Lietuvos feodalinėje valstybėje ir kt. Buržuaziniai nacionalistiniai istorikai ir literatai kaip tik slėpė nuo skaitytojų visa tai, kas buvo tikrai progresyvu Daukanto kūrybiniame palikime.

Atmetant visa tai, kas Daukanto kūryboje, jo veikime yra susiję su jo klasiniu ribotumu, su jo idealizuojamomis pažiūromis į Lietuvos istoriją, Lietuvos darbo žmonėms Simanas Daukantas kaip tik yra vertingas ir atsimintinas tuo, kad jis demaskavo lietuvių tautos priešų — popiežių ir Vakarų Europos feodalų kraugeriškus žygius prieš Lietuvą ir tų žygių veidmainingą priedangą — katalikų bažnyčią, kad jis aukštai vertino ir rinko lietuvių liaudies kūrybą, kad jis gynė nuo feodalų ir kunigų persekiojimų lietuvių kalbą. Šie S. Daukanto literatūrinio darbo momentai, atspindintieji lietuvių liaudies plačiųjų masių mintis ir siekimus, įeina į lietuvių tautos demokratinės kultūros palikimą.

R. BARANIKAS

Iš praeities kovų

Atmena jis tą debesuotą naktį,
Kai širdis plakė neramiu džiaugsmu.
Prie pakelio medžio lipino plakatus,
Tolumoje girdėjos pelėdos kauksmas.

"Draugai Valstiečiai" — stambiom raidėm.
Ir šūkių daugybė ant popierio balto.
Parašas trumpas: "Raudonoji Pagalba"
Plakatas prie pakelio klevo prikaltas.

Atmena jis: Suvalkų valstiečiai
Švinu sutikti buvo, nes prieš priespaudą kilo.
Tą tamsiąją naktį kabino šaukimus:
Aukštaitis lai skaito, supranta, prabyla.

Dabar —

Kai jo miestelyje ant šventosios kranto,
laisvės vėliavos laisvai sušlamėjo,
Džiaugsmu mintyse besidalinant
Priminti tą trupinį jis panorėjo...

VIDURDIENIS

Dirbi, rankon kastuvą paėmęs,
Naujame sode valandą ilgą
Ir matai, — lyg drugiai, lapų dėmės
Saulėj blykčioja, žaidžia ir žvilga.

Ir seki skardžiai dūzgiančią sparvą,
Karštą, skardžią geltoną lyg smėlis,
O žiedai lyg medus žemėn varva,
Tirpsta ūkanų prūdas prižėlęs.

Žalioje unksmėje snaudžia ievos.
Dirvos, sodas, žali uogienojai,
Kiekvienoj žolelėje supas pievos,
Medy ūžia giria neramioji.

Tavo viskas — ir žemė ir bitės,
Uogienų kerai, jaunos dainos,
Spindulys, į lapus nusirites,
Kuris žvilga, žėruoja ir mainos.

Pajunti savo rankose jėgą
Milijonų, kur stato ir kuria:
Tu pažadini tai, kas dar miega, —
Ir varstotą, ir daigą, ir burę.

Keičia tavo ranka žemę plačią,
Kerta usnį ir akmenis rauna.
Darbo vėjas sparnus tavo skečia,
Gimdo dainą, džiaugsmingą ir jauną.

Antanas Venclova

STATEMENT OF THE OWNER-SHIP, MANAGEMENT, AND CIRCULATION REQUIRED BY THE ACT OF CONGRESS OF AUGUST 24, 1912, AS AMENDED BY THE ACTS OF MARCH 3, 1933, AND JULY 2, 1946 (Title 39, United States Code, Section 233)

Of Sviesa published Quarterly at Jamaica, N. Y., for October 1, 1953.

1. The names and addresses of the publisher, editor, managing editor, and business manager are:

Publisher American Lithuanian Workers Literary Ass'n, 110-12 Atlantic Ave., Richmond Hill, N. Y.

Editor, Anthony Bimba, 110-12 Atlantic Ave., Richmond Hill 19, N. Y.
Managing Editor, Anthony Bimba, 110-12 Atlantic Ave., Richmond Hill, N. Y.

Business Manager, John Grybas, 110-12 Atlantic Ave., Richmond Hill 19, N. Y.

2. The owner is: (If owned by a corporation, its name and address must be stated and also immediately thereunder the names and addresses of stockholders owning or

holding 1 percent or more of total amount of stock. If not owned by a corporation, the names and addresses of the individual owners must be given. If owned by a partnership or other unincorporated firm, its name and address, as well as that of each individual member, must be given.)

American Lithuanian Workers Literary Association, 110-12 Atlantic Avenue, Richmond Hill 19, N. Y.

3. The known bondholders, mortgagees, and other security holders owning or holding 1 percent or more of total amount of bonds, mortgages, or other securities are: (If there are none, so state.) None.

4. Paragraph 2 and 3 include, in cases where the stockholder or security holder appears upon the books of the company as trustee or in any other fiduciary relation, the name of the person or corporation for whom such trustee is acting; also the statements in the two paragraphs show the affiant's full knowledge and belief as to the circumstances and conditions under

which stockholders and security holders who do not appear upon the books of the company as trustees, hold stock and securities in a capacity other than of a bona fide owner.

5. The average number of copies of each issue of this publication sold or distributed, through the mails or otherwise to paid subscribers during the 12 months preceding the date shown above was: (This information is required from daily, weekly, semiweekly, and tri-weekly newspapers only.)

John Grybas, Bus. Mgr.
Sworn to and subscribe before me this 25th day of September, 1954.

(SEAL)

JOHN ORMAN
Notary Public, State of New York
No. 41-2972850
Qualified in Queens County
Certificates filed in Kings,
New York,
Nassau County Clerk's Office &
Queens
Kings & New York Register's Offices
Term Expires March 30, 1955